

PEDAGOGIK NIZOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISHNING PSIXOLOGIK USULLARI

Maxmudova Mashxura Payzullayevna

Samarqand viloyati Urgut tumani maktabga
va maktab ta'limi bo'limiga qarashli 76-umumta'lim
maktabi amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogic nizolar va ularni bartaraf etish usullari haqidagi fikrlar keltirilgan.

Kalit soʻzlar: Konflikt, nizo, pedagogik nizo, tortishuv, yechim...

Pedagogik nizolar va ularni samarali hal etish yoʻllari Dunyo imoratlari ichida eng ulugʻi maktab boʻlsa, kasblarning ichida eng sharafli oʻqituvchi va murabbiylikdir.

I.A.Karimov

Pedagogning mutaxassis sifatida salbiy pedagogik nizolarning oldini olish, bartaraf etish choralarini izlash yoʻlida olib boradigan amaliy harakati uning oʻz ustida ishlashini ifodalaydi. Oʻqituvchi-tarbiyachi yoshlarning etakchisi sifatida maktablarda tom maʼnoda oʻzining ijodiy vazifalarini toʻliq bajarishni taʼminlashi va pedagogik yoʻnaltirilganligini shakllantirishi kerak. Pedagogik jarayondagi muhim hodisalardan biri - nizo sanaladi. Nizo - qarama-qarshi, bir-biriga toʻgʻri kelmaydigan kuchlar toʻqnashuvi, ikki yoki undan koʻp taraflar orasida oʻzaro kelishuvning yoʻqligini, manfaatlar toʻqnashuvini ifodalovchi ziddiyat. Pedagogik nizo bu - pedagog va talaba, ota-ona, hamkasblar yoki rahbariyat oʻrtasida pedagogik jarayonda yuzaga kelgan manfaatlar toʻqnashuvi, oʻzaro qaramaqarshilik oʻqituvchi bilan oʻquvchi oʻrtasidagi kelishmovchilik, tortishuv va

mojarodir. Pedagog har tomonlama tarbiyalangan, aqliy, ahloqiy, ma'naviy bo'lib, bilim doirasi keng, nutqi ravon, pedagogik bilim mahorat egasi bo'lishi lozim. O'qituvchining pedagogik bilim mahorati asosan sinf, auditoriya mashg'ulotlarida yaqqol ko'rinadi. O'qituvchi bilan o'quvchi, talabalar o'rtasida o'zaro jonli til, fikr olishuv, samimiy munosabat, hurmat izzat, asosiy maqsadga erishishga hamkorlik lozim. Pedagog o'z guruhida nechta bola bo'lsa, ularning har birining xarakterini, oilaviy muhitini, psixikasini, xulqi-atvorini, bilim saviyasini yutug'i va kamchiliklarini o'rganib, keyin shunga qarab har bir bolaga qanday yondashishi lozimligini bilishi kerak. Guruxlarda har-xil toifali bolalar uchraydi. Ularning har – biri o'z xarakteriga ega bo'ladi. Pedagog har bir bolani o'rganib chiqishi, ular bilan yakka (indivial) holda yondashib tanishib chiqishi kerak. Ayrim bolalar qobiliyatli, har tomonlama etuk faol bo'lishiga, ayrimlarining qobiliyati sust, layoqatsiz, ayrimlari serjahil bo'ladilar. Guruh rahbarining asosiy vazifasi o'ziga biriktirilgan guruhdagi bolalarga tarbiyaviy ta'sirini tashkil etishi lozim. Sinf rahbari o'quvchilarga kompleks yondashishi lozim. Sinf rahbari ota-onalar bilan hamkorlikda bo'lib, bolalarning bilim darajasi qay darajada ekanini, ularning axloq-odobi, yutuqlari va kamchiliklari ularning tarbiyasi bilan shug'ullanadi. O'qituvchi tomonidan shularga e'tibor berilsa, pedagog bilan o'quvchi o'rtasida nizo paydo bo'lishni bartaraf etadi. O'quvchi-bilan o'qituvchi o'rtasida kontakt ya'ni masofa bo'lishi lozim. O'quvchi o'qituvchisiga nisbatan hurmat, ehtiromli bo'lishi, kerak. Nizo fani, pedagogika, psixoliya, va mologiya, ma'naviyat va sotsiologiya fanlari bilan chambarchas bog'liqdir va shu fanlar bilan birgalikda hamkorlikda ish olib boradi. O'quvchilarni har tomonlama tarbiyalaydi. Nizo fani shu fanlar bilan birgalikda o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasida munosabatlarni, muomila odobi, bir-birini tushunish, o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi xurmat, izzat, nizolarni bartaraf etish ko'nikmalarini o'rgatadi. Pedagogik nizo fani sifatida avvalom bor o'qituvchining kasbiy-ahloqiy fazilatlaridan biri talabchan va adolatli bo'lishdir. O'quvchining bilim saviyasini hamda xulqini baholashda ham o'qituvchidan adolatli bo'lish talab etiladi. O'qituvchi ma'suliyatli bo'lishi va uning zimmasiga bola shaxsini barkamol inson sifatida tarbiyalash ma'suliyati yuklanadi. Pedagog mana shu yuqoridagilarga rioya qilib ish olib borgandagina o'qituvchi bilan o'quvchilar orasida nizo

paydo bo'lmaydi. Pedagogik nizo tushunchasi Pedagogik nizo bu o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasida muammolar tortishuvlar, kelishmovchiliklar bo'lib o'qituvchi shu muammolarni oldini olishi, unga yo'l qo'ymasligi, va shu muammolarni echimini topishi kerak. Pedagogik nizo bir qator belgilarga ega. Unga xos bo'lgan asosiy belgilar quyidagilardir: inqiroz; anglashilmovchilik; kutilmagan hodisa; zo'riqish; noqulaylik; ichki yoki tashqi xavotir; bartaraf etish qiyin bo'lgan qo'rquv. Pedagogik nizolarni keltirib chiqaruvchi omillar quyidagilar: axborot omili; munosabat omili; hulq omili. Chex pedagogi Yan Amos Komenskiy o'qituvchilik kasbini er yuzidagi har qanday kasbdan ko'ra yuqoriroq darajada turadigan faxrli kasb hisoblaydi. A.Navoiyning fikricha gohida bir kishi bitta bolaga tarbiya berishga ojizlik qiladi. Muallim esa, bir guruh bolalarga ilmu - adab o'rgatadi. Bu jarayonda muallim ko'p aziyat chekadi, mashaqqatlarni o'z boshidan kechiradi. SHu bois shogirdlar ustoz olidda umurbod qarzdor ekanliklarini his etishlari darkor. SHogird podsholik martabasiga erishsa ham, muallimga qulluq qilsa arziydi deydi. Hazrat A. Navoiy bolalarga yaxshilik qilish, o'qituvchilik sha'ni, qadr qimmat, o'qituvchilik ma'suliyati, o'qituvchilik vijdoni, talabchan va adolatli bo'lishi o'qituvchining ma'naviy qiyofasi halololigi, pokligi, rostgo'yliги kabilar o'qituvchi axloqining muhim fazilatlarini hisoblanadi. Ularni chuqur va puxta o'zlashtirishi bo'lajak o'qituvchi uchun katta amaliyot ahamiyat kasb etadi. Otabobolarimiz doimo yaxshi niyat yaxshi orzu-istaklar bilan yashaganlar. O'zlaridan yaxshinom qoldirishga intilganlar. Pedagogik nizo psixologik nuqtai-nazardan olib qaraganda pedagogika va psixologiya fanlari bir-biriga o'zviy bog'liqdir. Ularning har ikkisi, bitta umumiy jarayonni-insonni psixik faoliyati hamda uning xulq-atvorini tadqiq etadi. Zamonaviy o'qituvchi ijtimoiy psixolog bo'lmasligi mumkin emas. SHuning uchun ham o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarini yo'lga sola olishi, bolalar jamoasida ijtimoiy-psixologik mexanizmlardan foydalanishni bilishi zarurdir. SHaxs shakllanishida u yashayotgan muxit kishilar jamiyatning roli juda kattadir. Birinchidan aytganda. Ijtimoiy muhitdagi turli hodisalar odamning ongiga bevosita ta'sir qilib, unda chuqur qoldiradi.

Pedagogik nizolarning asosiy turlari

1. Ichki shaxsiy nizo.
2. Motivatsion nizo. Amalga oshirilmagan faoliyat nizosi.
3. Axloqiy nizo. SHaxslararo va guruhlararo nizolar.

Davomiyligiga ko‘ra pedagogik nizolar bir necha turlarga bo‘ladi. Ularning asosiy turlari quyidagilardir:

tezda yakun topadigan nizolar;

kuchsiz, sust kechadigan nizolar;

uzoq muddat davom etadigan nizolar;

kuchli, tez kechadigan nizolar.

Pedagogika nizingning echimi va uni boshqarish texnologiyasi Pedagogik nizolar, ziddiyatlarni, to‘qnashuv, qarama-qarshilik mojarolarni pedagoglar va o‘quvchilar o‘rtasida yuzaga kelmasligi uchun o‘qituvchi ziddiyatlarini olidini ola bilishi lozimdir. Zamonaviy tarzda biz nizolarni boshqarishimiz ziddiyatlarni munosabatlarini to‘g‘ri echimini topishimiz kerak. Islom Karimov aytganidek: “Ilm” ma’rifat biz uchun bugun ham o‘z ahamiyatini yo‘qotgani yo‘q, yo‘qolmaydi ham. Aql zakovatli yuksak ma’naviyatli kishilarni tarbiyalay olsakina, oldimizga qo‘ygan maqsadlarimizga erisha olamiz. Mustaqil O‘zbekistonning kelajagi bo‘lgan sog‘lom avlodni tarbiyalash nozik, nihoyatda katta diqqat e’tiborni talab qiladigan, ichki ziddiyatli jarayondir. SHunday ekan o‘qituvchi, o‘quvchi va talabaning shakllanish jarayonini zo‘r havas va sinchkovlik bilan kuzatish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Milliy istiqlol mafkurasi - xalq e’tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir. Toshkent, O'zbekiston, 2000.
2. Karimov I.A. Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot pirovard maqsadimiz. Toshkent, O'zbekiston, 2000.

3. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yohud axloq. - Toshkent, O'qituvchi, 1992.
4. Almetov N.Sh. Pedagogika. O'quv qo'llanma. - Almato', 2001.
5. Podlasiy I P. Pedagogika. V 2 kn. Kn. 1. - Moskva, Vlados, 1999.
6. Pedagogika. Munavvarov A.K.ning umumiy tahriri ostida. – Toshkent.